

УДК 657.1:339.9

JEL Classification: F63, M41, O19

DOI: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.31.2024.319013>

Ярмак А. М.

аспірант

(відповідальний автор)

ORCID ID: 0000-0002-7175-1894

Донбаська державна машинобудівна академія

Yarmak Alisa

Donbas State Engineering Academy

ПОРІВНЯННЯ МОДЕЛЕЙ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ УКРАЇНИ ТА ЄС: ПРОБЛЕМИ АДАПТАЦІЇ ТА ГАРМОНІЗАЦІЇ

COMPARISON OF ACCOUNTING MODELS OF UKRAINE AND THE EU: CHALLENGES OF ADAPTATION AND HARMONIZATION

Предметом дослідження є виявлення ключових відмінностей між національними стандартами бухгалтерського обліку України та МСФЗ у країнах ЄС, а також визначення основних викликів гармонізації цих систем. Методика дослідження: застосовано методи порівняльного аналізу, системного підходу до оцінки нормативної бази та інструментів бухгалтерського обліку. Результати: виявлено головні відмінності у підходах до оцінки активів і зобов'язань, визнання доходів та витрат, а також структурі фінансової звітності. Виокремлено проблеми переходу до МСФЗ, такі як недостатній рівень кваліфікації бухгалтерів і відсутність підтримки малого та середнього бізнесу. Практична значущість: рекомендації спрямовані на вдосконалення законодавчої бази, автоматизацію облікових процесів та підвищення рівня кваліфікації фахівців.

Keywords: гармонізація, МСФЗ, бухгалтерський облік, міжнародні стандарти, адаптація.

The study explores the harmonization of Ukraine's national accounting standards (NAS) with the International Financial Reporting Standards (IFRS) adopted in the European Union. This issue is vital as Ukraine integrates into the European economic space, requiring enhanced transparency, investment appeal, and competitiveness for its businesses. Modernizing Ukraine's financial reporting practices is a critical step toward alignment with European standards. The research uses comparative analysis to evaluate regulatory frameworks, accounting principles, and practices in Ukraine and the EU. Key differences include asset and liability valuation, revenue and expense recognition, and financial reporting methodologies. Ukrainian standards often rely on rigid, prescriptive rules, while IFRS emphasizes flexibility and market-based measurements. The transition is particularly challenging for small and medium enterprises (SMEs) due to limited financial resources, inadequate state support, and a lack of IFRS-trained professionals. Adopting European financial standards not only improves business transparency but also accelerates integration into the EU's economic environment, driving growth through increased foreign trade and partnerships. Barriers to harmonization include the high cost of compliance, outdated accounting software, and insufficient professional training. The study recommends updating legislative frameworks, offering financial support to SMEs, and implementing robust educational programs focused on IFRS principles and applications. The adoption of modern IT solutions, such as ERP systems, is also essential for automating processes and minimizing errors. Harmonization with IFRS holds significant benefits, including improved financial transparency, greater foreign investor confidence, and access to international capital markets. It also strengthens corporate governance and positions Ukrainian businesses competitively on the global stage. By addressing existing challenges, Ukraine can create a more transparent and dynamic business environment, fostering long-term economic growth and integration into the European market.

Ключові слова: harmonization, IFRS, accounting, international standards, adaptation.

Постановка проблеми. Адаптація бухгалтерського обліку України до вимог Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ) є одним із ключових завдань у процесі інтеграції країни до Європейського Союзу (ЄС).

Удосконалення бухгалтерської системи спрямоване на підвищення прозорості фінансової звітності, залучення іноземних інвестицій і підвищення конкурентоспроможності підприємств. Проблематика гармонізації облікових стандартів має важливе практичне значення, адже національна система обліку, яка була сформована на основі радянської моделі, суттєво відрізняється від європейських стандартів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження адаптації бухгалтерського обліку в Україні про-

водили такі вчені, як Н. Акімова [1], Л. Товтун [2], О. Нестеренко [3], В. Томчук [4], В. Ільїн [5] та інші.

Зокрема Н.А. Акімова акцентувала на важливості навчання фахівців роботі з МСФЗ для забезпечення якісної фінансової звітності. Однак у більшості досліджень підкреслюється, що процес переходу на МСФЗ супроводжується труднощами, серед яких недостатня підготовка фахівців і відсутність єдиної нормативної бази для малих і середніх підприємств.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз порівняння моделей бухгалтерського обліку України та Європейського Союзу, зокрема в аспектах адаптації національної системи бухгалтерського обліку до Міжнародних стандартів фінансової звітності (МСФЗ), які є основою облікових практик у країнах ЄС.

Увагу зосереджено на визначенні ключових відмінностей між національними стандартами бухгалтерського обліку України (НСБО) та МСФЗ, окресленні основних проблем адаптації, таких як недостатня професійна кваліфікація бухгалтерів, високі витрати на впровадження нових стандартів і необхідність законодавчих реформ.

Цілями цієї статті є:

1. Провести аналіз основних відмінностей між бухгалтерськими стандартами України та МСФЗ.
2. Виявити основні труднощі гармонізації облікових систем.
3. Запропонувати шляхи вдосконалення процесу адаптації бухгалтерського обліку до європейських стандартів.

Виклад основного матеріалу. Під час інтеграції України до Європейського Союзу постало питання гармонізації національної системи бухгалтерського обліку з міжнародними стандартами, особливо з Міжнародними стандартами фінансової звітності (МСФЗ), прийнятими в ЄС.

Це завдання надзвичайно важливе, оскільки від ефективності адаптації бухгалтерського обліку до вимог ЄС залежить інвестиційне середовище країни, прозорість фінансової інформації та конкурентоспроможність українських компаній на міжнародній арені.

Сьогодні Україна робить серйозні кроки до інтеграції національної системи бухгалтерського обліку з МСФЗ. Однак процес адаптації стикається з багатьма проблемами – українська система бухгалтерського обліку, яка історично склалася під впливом радянської моделі, має значні відмінності від європейського підходу до Європи.

Ці відмінності стосуються не лише законодавчої бази, а й методів бухгалтерського обліку, а також підготовки фахівців. Ця стаття має на меті порівняти моделі бухгалтерського обліку в Україні та ЄС, зосереджуючись на питаннях адаптації національних систем до європейських вимог.

Ми також розглянемо, як подолати поточні виклики шляхом гармонізації підходів до бухгалтерського обліку та стандартизації. Однією з головних відмінностей бухгалтерського обліку в Україні та ЄС є підхід до стандартів і процедур бухгалтерського обліку.

Вплив зарубіжного досвіду організації бухгалтерського обліку та звітності на облікову модель України досліджували у своїх працях такі вітчизняні вчені, як

Н. Акімова [1], Л. Товтун [2], О. Нестеренко [3], В. Томчук [4], В. Ільїн [5].

МСФЗ широко використовуються в країнах ЄС, забезпечуючи прозорість і високу порівнянність фінансової інформації. Незважаючи на те, що перехід на МСФЗ для всіх компаній в Україні все ще триває, велика кількість компаній все ще використовують національні стандарти бухгалтерського обліку (П(С)БО). Нижче розглянемо порівняння відмінностей між НСБО та МСФЗ в таблиці 1.

Як видно з таблиці, головною відмінністю є підхід до оцінки активів та зобов'язань. У ЄС відповідно до стандартів МСФЗ компанії повинні оцінювати активи та зобов'язання за справедливою вартістю. Це підвищує прозорість і точність фінансової інформації, але також вимагає більш складних методів оцінки. В Україні в більшості випадків оцінка проводиться за вартістю, яка не завжди відображає реальну ринкову вартість активу та може спотворити фінансові показники компанії.

Однією з головних проблем, з якою стикаються українські компанії під час адаптації до МСФЗ, є складність оцінки активів за справедливою вартістю. Багато компаній не мають достатньо інформації чи ресурсів для проведення такої оцінки. Особливо це стосується малого та середнього бізнесу, який не може дозволити собі найняти незалежних рецензентів.

Ще однією проблемою є недостатня професійна кваліфікація бухгалтерів та аудиторів. В Україні багато фахівців готують на базі НСБО, тому адаптуватися до вимог МСФЗ їм складно. Крім того, проблема полягає у відсутності єдиного підходу до регулювання МСФЗ на національному регуляторному рівні.

Розширений порівняльний аналіз основних методологічних та організаційних аспектів бухгалтерського обліку в Україні та ЄС у вигляді таблиці 2.

Ця таблиця підкреслює ключові відмінності між українськими стандартами обліку та практиками, прийнятими в ЄС на основі МСФЗ. Основними напрямками розвитку для України є підвищення прозорості звітності, інтеграція МСФЗ для всіх рівнів бізнесу та підвищення кваліфікації бухгалтерів.

Наразі немає чіткої нормативної бази, яка б регулювала перехід на МСФЗ для малих та середніх підприємств, що створює невизначеність та ризики. Нижче приклад порівняння впливу різних методів оцінки активів на фінансові показники підприємства в таблиці 3.

Таблиця 1

Ключові відмінності між НСБО та МСФЗ

Критерій	НСБО (Україна)	МСФЗ (ЄС)
Оцінка активів	За історичною собівартістю	За справедливою вартістю або собівартістю
Облік амортизації	Лінійний метод є найбільш поширеним	Використовуються різні методи: лінійний, нелінійний
Визнання доходів	В момент реалізації товару або надання послуги	Після виконання умов контракту
Оцінка зобов'язань	Історична собівартість	Справедлива вартість, враховуючи можливі ризики
Консолідація фінансових звітів	Лише для великих підприємств	Вимагається для всіх холдингів та міжнародних компаній

Джерело: сформовано автором

Таблиця 2

Розширений порівняльний аналіз основних методологічних та організаційних аспектів бухгалтерського обліку в Україні та ЄС

Критерій	Україна (НСБО)	ЄС (МСФЗ)
Регуляторна база	Національні стандарти бухгалтерського обліку (НСБО), розроблені відповідно до законодавства України.	Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ), адаптовані ЄС для прозорості звітності.
Використання стандартів	Всі підприємства, крім тих, що зобов'язані використовувати МСФЗ. Здебільшого великі компанії та банки застосовують МСФЗ.	Обов'язкове використання МСФЗ для всіх публічних компаній, банків та інших важливих суб'єктів. Малі підприємства можуть використовувати спрощену звітність.
Оцінка активів	Оцінка за первісною (історичною) вартістю. Переоцінка активів можлива за рішенням підприємства, але не обов'язкова.	Оцінка за справедливою вартістю або амортизаційною вартістю. Переоцінка активів є поширеною практикою для відображення їх ринкової вартості.
Методи амортизації	Переважає використання лінійного методу амортизації. Інші методи можуть застосовуватися, але їх використання обмежене.	Лінійний метод та інші методи (зменшення залишкової вартості, метод виробничих одиниць) застосовуються в залежності від характеру активу.
Визнання доходів та витрат	Доходи визнаються у момент їх реалізації (передача права власності).	Визнання доходів базується на концепції контрольованих зобов'язань. Доходи визнаються в міру виконання умов контракту.
Консолідація фінансових звітів	Обов'язковою є лише для великих підприємств та холдингів.	Обов'язкова для всіх компаній, що мають дочірні підприємства або значний вплив на інші компанії.
Податковий облік та фінансова звітність	Податковий облік відіграє ключову роль і часто домінує над фінансовою звітністю. Податкові правила мають значний вплив на форму і зміст фінансової звітності.	Податковий облік та фінансова звітність чітко розмежовані. Фінансова звітність не підкоряється вимогам податкового обліку, основний акцент на правдиве представлення фінансового стану компанії.
Оцінка зобов'язань	Оцінюються за історичною вартістю або номінальною вартістю. Перегляд можливий лише за спеціальних умов (індексація, курсові різниці).	Зобов'язання оцінюються за справедливою вартістю з урахуванням ризиків та можливих змін у майбутньому.
Подання звітності	Щорічна фінансова звітність, з можливістю подання раз на квартал для великих підприємств.	Обов'язкове подання квартальних і річних звітів для публічних компаній. Детальніші вимоги до розкриття інформації.
Прозорість та порівнянність звітності	Прозорість на достатньо низькому рівні. МСФЗ використовується здебільшого великими підприємствами.	Висока прозорість та порівнянність звітності завдяки широкому використанню МСФЗ на всіх рівнях економіки.
Підготовка кадрів	Навчальні програми для бухгалтерів орієнтовані переважно на НСБО. Лише обмежена кількість програм охоплює МСФЗ.	Навчання бухгалтерів орієнтоване на міжнародні стандарти (МСФЗ), наявність сертифікаційних програм (наприклад, ACCA).
Технології обліку	Використання локальних програмних продуктів для бухгалтерського обліку (1С: Бухгалтерія). Поступовий перехід до більш сучасних систем.	Широке впровадження ERP-систем (наприклад, SAP, Oracle) для автоматизації обліку та фінансового аналізу.
Вплив міжнародних інвесторів	Міжнародні інвестори мають обмежений доступ через недостатню прозорість звітності та складність адаптації української фінансової інформації.	Висока залученість міжнародних інвесторів завдяки прозорій звітності та універсальності МСФЗ.

Джерело: сформовано автором

Таблиця 3

Порівняння впливу різних методів оцінки активів на фінансові показники підприємства

Показник	Оцінка за історичною вартістю (НСБО)	Оцінка за справедливою вартістю (МСФЗ)
Балансова вартість активів	1,000,000 грн	1,500,000 грн
Чистий прибуток	200,000 грн	250,000 грн
Рентабельність	20%	16.67%

Джерело: сформовано автором

Таблиця 4

Ключові напрями розвитку та очікувані результати гармонізації бухгалтерського обліку в Україні

Напрямок гармонізації	Опис ініціативи	Очікувані результати
1. Підготовка фахівців	Навчальні програми для бухгалтерів за МСФЗ	Підвищення якості бухгалтерської звітності
2. Впровадження МСФЗ для малого бізнесу	Законодавчі ініціативи для обов'язкового використання МСФЗ	Підвищення прозорості та доступу до інвестицій
3. Державні програми підтримки	Фінансова підтримка для малих та середніх підприємств	Зниження фінансового навантаження на бізнес
4. Розвиток ІТ-систем обліку	Автоматизація облікових процесів за міжнародними стандартами	Зниження ризику помилок та підвищення ефективності
5. Інтеграція з європейськими ринками	Адаптація звітності до вимог європейських інвесторів	Полегшений доступ до міжнародних ринків капіталу

Джерело: сформовано автором

З таблиці видно, що оцінка активів за справедливою вартістю підвищує балансову вартість підприємства, але знижує показник рентабельності через вищу вартість активів.

Великою проблемою є відсутність кваліфікованих бухгалтерів, здатних працювати за міжнародними стандартами. Для багатьох підприємств, особливо малих і середніх, навчання працівників або наймання експертів, які знають МСФЗ, стає значним фінансовим тягарем.

Незважаючи на існуючі проблеми, адаптація України до МСФЗ відбувається поступово та неминуче. Одним із кроків до гармонізації є імплементація Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність», який зобов'язує великі державні підприємства подавати фінансову звітність за МСФЗ.

Сьогодні понад 70% великих компаній перейшли на МСФЗ, що є позитивним кроком до гармонізації з європейською практикою. Іншим напрямком є розгортання навчальних програм для бухгалтерів та аудиторів, включно з дослідженнями МСФЗ. Однак існує також необхідність запровадити державні програми підтримки МСП, щоб забезпечити їм доступ до знань і ресурсів, необхідних для переходу на нові стандарти. Ключові напрями розвитку та очікувані результати гармонізації бухгалтерського обліку в Україні проаналізовано в таблиці 4.

Як видно з таблиці, гармонізація охоплює не лише законодавчі зміни, а й розвиток інфраструктури для підтримки процесу впровадження МСФЗ. Важливу роль відіграють навчальні програми для фахівців, автоматизація бухгалтерських процесів і державні

програми підтримки для малих підприємств, що допоможе знизити фінансове навантаження.

Для повної інтеграції України в Європейський економічний простір необхідно активізувати роботу з автоматизації бухгалтерських процесів.

Використання сучасних ІТ-систем, у тому числі ERP-систем, зменшить кількість помилок у звітах та підвищить їх точність, відповідно до вимог МСФЗ.

Тому гармонізація бухгалтерського обліку є багатовимірним процесом, який включає правові, освітні та технічні зміни. Успішна реалізація цих заходів сприятиме створенню більш прозорого та привабливого бізнес-середовища для інвесторів в Україні.

Висновки. Адаптація системи бухгалтерського обліку України до європейських стандартів, особливо стандартів МСФЗ, є важливим кроком на шляху до інтеграції країни в ЄС. Основною відмінністю між українськими національними стандартами та МСФЗ є підхід до оцінки активів, зобов'язань та визнання доходу.

Хоча процес регулювання зіткнувся з деякими проблемами, такими як брак кваліфікованого персоналу та труднощі з оцінкою активів за справедливою вартістю, поступова гармонізація бухгалтерського обліку була запроваджена. Серед них – запровадження МСФЗ для великих компаній і програма навчання бухгалтерів.

Для подальшого розвитку необхідно вдосконалити законодавчу базу, що регулює перехід на МСФЗ, а також підтримку малого та середнього бізнесу. Це сприятиме прозорості фінансової звітності, покращить інвестиційне середовище та підвищить конкурентоспроможність українських компаній на міжнародній арені.

Література:

- Акімова Н., Наумова Т., Азадєн А., Козуб В., Козуб С. Моделі формування обліково-аналітичної системи фінансової та управлінської звітності на основі інформаційної платформи МСФЗ. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії і практики*. 2022. Том 6, № 47. С. 198–217.
- Товкун Л.В. Міжнародні стандарти фінансової звітності: особливості впровадження в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 4. С. 272–275.
- Нестеренко О.О. Удосконалення облікової політики для цілей складання інтегрованої звітності в інформаційній системі підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 22. С. 972–979.
- Томчук В.В. Інтегрована звітність: новий етап у еволюції бухгалтерського обліку. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1(22). С. 170–180.
- Ільїн В., Кузьмич С. Особливості бухгалтерського обліку у зарубіжних країнах. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2020. № 2. С. 42–48. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.02.042>

References:

1. Akimova N., Naumova T., Azaden A., Kozub V., Kozub S. (2022). Modeli formuvannia oblikovo-analitychnoi systemy finansovoi ta upravlinskoi zvitnosti na osnovi informatsiinoi platformy MSFZ [Models of Accounting and Analytical System Formation for Financial and Management Reporting Based on IFRS Information Platform]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii i praktyky – Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*, vol. 6, no. 47, pp. 198–217.
2. Tovkun L. V. (2019). Mizhnarodni standarty finansovoi zvitnosti: osoblyvosti vprovadzhennia v Ukraini [International Financial Reporting Standards: Features of Implementation in Ukraine]. *Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal – Legal Scientific Electronic Journal*, no. 4, pp. 272–275.
3. Nesterenko O. O. (2018). Udoskonalennia oblikovoi polityky dlia tsilei skladannia integrovanoi zvitnosti v informatsiinii systemi pidpriemstva [Improving Accounting Policy for Integrated Reporting Purposes in the Enterprise Information System]. *Hlobalni ta natsionalni problemy ekonomiky – Global and National Problems of Economy*, no. 22, pp. 972–979.
4. Tomchuk V. V. (2017). Intehrovana zvitnist: novyi etap u evoliutsii bukhhalterskoho obliku [Integrated Reporting: A New Stage in the Evolution of Accounting]. *Finansy, oblik, banky – Finance, Accounting, Banks*, no. 1(22), pp. 170–180.
5. Ilyin V., Kuzmych S. (2020). Osoblyvosti bukhhalterskoho obliku u zarubizhnykh krainakh [Features of Accounting in Foreign Countries]. *Instytut bukhhalterskoho obliku, kontrol ta analiz v umovakh hlobalizatsii – Institute of Accounting, Control, and Analysis in Globalization*, no. 2, pp. 42–48. DOI: <https://doi.org/10.35774/ibo2020.02.042>.

Стаття надійшла до редакції 04.12.2024

Стаття опублікована 21.01.2025